

ASSISTENS KIRKEGÅRD

Foto: Københavns Kommune
Layout: TMF Grafisk Design
Tryk: Stibo Complete
© Københavns Kirkegård
1. udgave 2023

Get the free app ARTOUR where you usually find your apps. Once installed, search for *assistens*.

Guide in English? Get it here

Gratis, guidede ture på Assistens Kirkegård
Hvert år fra april til september er der gratis, offentlige rundvisninger på Assistens Kirkegård. Grupper kan bestille separate ture hele året. Scan koden nederst på siden og læs mere om vilkår, tidspunkter og emner.

Hent app'en og få en digital rundvisning
Kom på rundvisning, præcis når det passer dig. Hent den gratis app, læs de gode historier og find let rundt blandt gravstederne på egen hånd. Du finder app'en ARTOUR, hvor du normalt henter dine apps. Søg på *assistens*, når du har installeret den.

Mangfoldig bynatur og mange forskellige træer
På Assistens Kirkegård findes en stor variation af træer, planter og blomster. Den mangfoldige bynatur skyldes bl.a., at gravstedsejere gennem århundreder har plantet både hjemmehørende og eksotiske arter. En anden årsag er, at Københavns Kommune allerede i 1980'erne holdt op med at bruge sprøjtemidler på kirkegården. Det gavner både mennesker og insekter. I foråret 2022 blev et lille areal på afdeling 1 omlagt til et blomstrende felt, der giver insekter føde og ly og besøgende noget smukt at se på. Blomsteregen er et forsøg, der indtil videre kan ses frem til 2024, mens vi indsamler erfaringer med blomsterarter og beliggenhed.

Kært barn har mange navne
Mange kalder Assistens Kirkegård *Assistensen*, en slags kælenavnsform, der måske ikke helt ubeløligt undgår at nævne stedets funktion. Nogle kalder den *Assistens Kirkegård*, hvilket lyder som om, at en eller anden uundværlig medhjælper er begravet her. Kirkegården hedder dog **Assistens Kirkegård**. En assistens-kirkegård er en hjælpekirkegård, anlagt for sig selv som en slags udvidelse af en eksisterende kirkegård med pladsmanget. Der findes assistens-kirkegårde mange steder i Danmark, men den københavnske er den bedst kendte.

Assistens Kirkegård

I mere end 250 år har københavnere begravet deres døde på Assistens Kirkegård. Lige så længe er livet blevet levet her. Også for 200 år siden gik man tur på kirkegården om søndagen og slog sig ned med frokostkurv - og brændevin. I dag dominerer kaffen, og en hel bydel omkranser nu gravpladsen. Antallet af besøgende er vokset til over 2 mio. årligt, og det er nok også den lokale kærlighed til stedet. Ikke desto mindre er kirkegården grundlæggende uforandret. Den er stadig et både dybt personligt mindsted for efterladte og en enorm kollektiv ressource for alle andre.

Assistens Kirkegårds kvaliteter er mange: den relative stilhed midt i en hektisk by, gamle træer og buske, historiens vingesus fra gamle gravsten og berømte døde. Her er rum til den eftertænksomhed, som de dødes nærvær og mødet med vores egen forgængelighed inviterer til. Det er stedets præmis, at sorg og sørgende her har en særlig plads - ikke som modsætning til kirkegårdens liv, men definerende for det. En tur gennem Assistens Kirkegård er ikke som en tur i parken; der er altid en eksistentiel dimension også. Som digteren Klaus Høeck udtrykker det på et af kirkegårdens kunstværker, *Megaron*:

hvad søger du her / hvor liv er blevet til sten / find din egen død

Assistens Kirkegård fra 1760 til nu

- 1760** Kirkegården tages i brug på det areal, der i dag er afdeling A. Den bestyres af fem kirker og to fattiginstitutioner, som hver får et lod, og fungerer de første mange år som fattigkirkegård.
- 1785** Den første velhaver - Johan Samuel Augustin - begraves på kirkegården.
- 1802** Kirkegården udvides i årene 1802-06 med et areal svarende til afdelingerne B-G. Københavns da længste mur opføres mod Nørrebrogade. Katolikker samt fransk- og tysk-reformerte menigheder får deres egne områder.
- 1805** Begravelser inde i kirkerne forbydes, hvilket afstedkommer stor efterspørgsel på gravsteder på Assistens Kirkegård fra velhavende mennesker med råd til store gravsten.
- 1808** Graverboligen ved Nørrebros Runddel opføres. Den er i dag Nørrebros ældste bygning.
- 1811** Kirkegårdens første og eneste mausoleum opføres - von Scholtens på afdeling D.
- 1828** Kirkegården udvides atter. Udvidelserne, der bl.a. omfatter den nuværende Hans Tavsens Park, fortsætter frem til 1864.
- 1851** Begravelser inden for Københavns volde forbydes.
- 1853** Koleraepidemi tager livet af ca. 5000 københavnere. Mange begraves på Assistens Kirkegård.
- 1860** Der var i lange perioder af 1800-tallet ret kaotiske tilstande på Assistens Kirkegård. Da Københavns Kommune i 1860 overtager administrationen af kirkegården, er det første skridt i retning af at afvikle det såkaldte 'gravervælde' og få mere ordnede forhold.
- 1867** Kapellet opføres efter tegning af arkitekterne J.D. Herholdt og Valdemar Ingemann.
- 1880** Muren mod Jagtvej opføres, og året efter opføres det manglende murforløb mod Kapelvej.
- 1892** Kremation bliver lovligt i Danmark. Hermed begynder de døde at ankomme til kirkegården ikke bare i kister, men også i urner.
- 1907** Kirkegården afgiver jord til anlæggelsen af Hans Tavsens Park.
- 1938** Den første afdeling forbeholdt urner anlægges, og det bliver muligt at købe urnegrave på 1 m² i stedet for de større og dyrere kistegravsteder.
- 1950** Kirkegårdens første askefællesgrav - også kaldet "de ukendtes" - anlægges. I denne slags gravsteder nedsættes urnerne tæt, p.t. med 9 urner pr. m², og der er ingen gravsten. I dag er askefællesgraven københavnernes foretrukne gravstedsform.
- 1951** Borgerrepræsentationen omgør en beslutning fra 1879 om at omdanne Assistens Kirkegård til park i 1980. Nu skal kirkegården først lukke i 2020. Beslutningen ændres igen i 1989.
- 1979** Kapellet ophører med at fungere som ramme om begravelser. I dag holder foreningen Turning Tables, der arbejder med at styrke børn og unge gennem musik, film og foto, til i bygningen.
- 1985** Kirkegårdens mange gamle gravsten gennemgås af eksperter. Næsten 1.900 vurderes at have så stor kulturhistorisk værdi, at de skal bevares. Der indrettes restaureringsværksted i kapellet.
- 1989** Borgerrepræsentationen vedtager en plan, der forlænger kirkegårdens levetid til 2150 og opdeler den i en aktiv del og en mere rekreativt og kulturhistorisk orienteret del.
- 1997** Der må nu cykles ad Poppelalléen. Fra 1999 må der også cykles ad en rute på tværs af kirkegården.
- 2008** For at imødekomme en tiltagende og stadig markant naturromantisk strømning introduceres med afdeling Malus en ny gravstedsform, hvor urner nedsættes under æbletræer.
- 2009** Byggeriet af en metrostation i hjørnet ved Nørrebros Runddel går i gang. Arkæologer udgraver i den anledning næsten 2400 individer. De genbegraves alle på afdeling E.
- 2013** Der etableres en særlig afdeling for "Gadens Folk" (hjemløse).
- 2015** Assistens Kirkegård bliver fredet for at bevare kirkegården som et samlet hele: historisk og aktiv gravplads og rekreativt område. Det er første gang i dansk historie, at man freder en kirkegård i brug. Alle kan fortsat blive begravet på kirkegården.

Seværdige gravsteder

Afdøde	Gravsted	Afdøde	Gravsted
A1 Direktør og digter Peter Faber (1810-77)	A-58	K2 Søstre fra Den franske Skole (-1945)	K-5-2-51
A3 Komponist Friedrich Kuhlau (1786-1832)	A-97	K4 Arkitekt Finn Juhl (1912-89)	K-300
A9 Maler Christen Købke (1810-48)	A-315	M2 Gravplads for Gadens Folk	-
A17 Filosof Søren Aabye Kierkegaard (1813-55)	A-738	N1 Forfatter Jakob Ejersbo (1968-2008)	Iris-48
A25 Enkefru Gertrud Birgitte Bodenhoff (1779-98)	A-1026	N2 Regnbuegravsted	N-625
B4 Maler og forfatter Hans Scherfig (1905-79)	B-164	N3 Entertainer Morten Lindberg (Master Fatman) (1965-2019)	N-180a
B13 Forfatter Dan Turéll (1946-93)	B-333b	P1 Digter H.C. Andersen (1805-75)	P-513
B16 Pianist og komponist Thomas Koppel (1944-2006)	B-1109	P6 Billedhugger Sonja Ferlov Mancoba (1911-84)	P-994
B21 Digter Benny Andersen (1929-2018)	B-917	Q2 Skuespiller og artist Emilie Sannom (1886-1931)	Q-977
B22 Forfatter Vita Andersen (1942-2021)	B-1074	Q3 Historiker Astrid Friis (1893-1966)	Q-1070
E4 Politiker Mathilde Hauschultz (1885-1929)	E-325	Q6 Fysiker Niels Bohr (1885-1962)	Q-1233
E7 Kogebogsforfatter Anne Marie "madam" Mangor (1781-1865)	E-554	R1 Pianist, sanger og komponist Karen Jønsson (1909-42)	R-59
E9 Fysiker og kemiker Hans Christian Ørsted (1777-1851)	E-1009	R5 Jazztenorsaxofonist Ben Webster (1909-73)	R-660
H2 Forfatter Martin Andersen Nexø (1869-1954)	H-211	V1 Digter Michael Strunge (1958-86)	uV-15
J4 Rapper, sanger og sangskriver Natasja Saad (1974-2007)	J-21		
J5 Billedkunstner Jørn Larsen (1926-2004)	J-220		